

Ankica Strmota

Državni arhiv u Zadru
Ruđera Boškovića b.b.
Zadar

POKRAJINSKI RUDARSKI URED U ZADRU I UREDSKO POSLOVANJE PREMA "INSTRUKCIJAMA O RADU KOTARSKIH RUDARSKIH SLUŽBENIKA" IZ 1872. GODINE

UDK 622:061.64(497.5 Zadar)"1872"

Pregledni rad

Ovaj rad donosi kratki historijat kotarskog rudarskog ureda u Zadru, koji je zbog svoje teritorijalne nadležnosti, što se protezala sve do Istre, nazvan "pokrajinski rudarski ured". Široka teritorijalna nadležnost učinila ga je drugačijim od drugih takvih ureda u ostalim zemljama Monarhije. Posebna pažnja poklonila se uredskom poslovanju kotarskih rudarskih ureda, koje je precizno opisano u "Instrukcijama o radu kotarskih rudarskih ureda" iz 1872. koje ovaj rad nastoji što detaljnije prikazati.

Ključne riječi: *Dalmacija, rudarski ured, rudarstvo, rudarski kapetanat, uredsko poslovanje, službenici*

Uvod

Iako je Zadar kroz cijelo vrijeme postojanja Austro-Ugarske Monarhije bio administrativno sjedište rudarske vlasti u Dalmaciji, najveći dio sačuvanog arhivskog gradiva Pokrajinskog rudarskog ureda u Zadru danas se ipak čuva u Državnom arhivu u Splitu, u arhivskom fondu "Uprava dalmatinskih rudnika u Zadru",¹ kamo je dospjelo nakon tzv. "podjele arhiva" (1924-1926) između Kraljevine SHS i Kraljevine Italije, posebnom konvencijom koju je predviđao Rapalski ugo-

---

¹ *Pregled arhivskih fondova i zbirki*, sv. 1. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006, str. 732.

vor (1920).² Gradivo koje se danas čuva u Državnom arhivu u Zadru fragmentarno je sačuvano i to samo za razdoblje od 1909. do 1918. godine. Izdvojeno je iz podfonda "Tajni spisi c.k. Dalmatinskog Namjesništva", gdje je bilo sakupljeno u tri velika svežnja odnosno sedam standardnih arhivskih kutija.

Ovaj rad nastoji prikazati ustroj i djelokrug rudarskog ureda kroz razdoblje Druge austrijske prave u Dalmaciji (1813-1918). I kroz ustrojstvo ovog ureda, još jedanput se potvrdila činjenica, da Austrija nakon preuzimanja vlasti u Dalmaciji nije provodila nikakve revolucionarne i brze promjene organizacijske strukture, bilo da se radilo o državno-upravnim uredima ili kao u ovom slučaju o privrednom uredu. Tako je i u slučaju rudarskog ureda razdoblje provizorija trajalo dosta dugo.

C. k. provizorni rudarski komesarijat u Dalmaciji, kao preteča Pokrajinskog rudarskog ureda, prvi je samostalni rudarski ured, koji je predstavljao administrativno-pravnu rudarsku vlast u ovoj Pokrajini. Osnovan je temeljem Dekreta dvorske komore za kovnice i rudarstvo (*Hofkammer für Münz- und Bergwesen*) od 26. lipnja 1837, br. 6487. Prije osnivanja Komesarijata rudarski poslovi u Dalmaciji bili su u nadležnosti c.k. zamjenskoga provizornoga rudarskog suda u Šibeniku (*K.k. Provisorisches substituirtes Berggericht*).³

Na čelu Komesarijata nalazio se rudarski komesar, a u vođenju administrativnih poslova pomagao mu je jedan kancelist. Prvi komesar bio je Josip Ivanić. Bilo je određeno da voditelj ovog ureda treba imati rudarsku školu i znati talijanski jezik kao i jedan od slavenskih jezika.⁴

Organizacija rudarske službe u Dalmaciji nakon 1854. godine

Detaljna i precizna reorganizacija rudarske službe u cijeloj Monarhiji provedena je na osnovi Općeg rudarskog zakona od 22. lipnja 1854,⁵ donesenog na temelju carskog patenta od 23. svibnja 1854. kojim se regulirala cjelokupna ru-

---

² Peričić, Š. Podjela zadarskih "arhiva" između Italije i Kraljevine SHS (1924-1926). *Arhivski vjesnik*. 21-22(1979).

³ *Hof-und Staats-Handbuch des Kaiserthums Österreich für das Jahr 1854*, Wien: Druck und Verlag der k.k. Hof-und Staatsdruckerei, str. 240.

Kratko "Praćenje rudarske djelatnosti" za vremenski period, kojim se bavi ovaj rad iznio je i Berislav Šebečić u: *Rudarsko-geološkom-naftnom zborniku*, 8(1996). Prikaz ovog izlaganja nalazi se na internetskim stranicama, vidi:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=20810

⁴ *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthums Österreich für das Jahr 1856*. Fünfter Theil. 1856, str. 240. Sadrži kratak historijat i osoblje rudarskog ureda.

HR DAZD 386. Zbirka tiskovina, 1837, kut 42, br. 69. Sadrži Proglas Vlade o osnivanju pravno-rudarske vlasti u Zadru.

⁵ Opći rudarski zakon, *Reichs-Gesetz Blatt für das Kaiserthum Österreich*, Wien 1854, br. 146.

darska djelatnost i to: područja i uvjeti u kojima se ona smjela obavljati; mjerne jedinice koje će se koristiti u rudarstvu; rudarski rovovi; vlasnici rudnika – njihove obveze i prava; dobivanje koncesija za bavljenje rudarskom djelatnošću, potrebni uvjeti za upis u knjigu koncesija, te obveze koje proizlaze iz toga prava, pravne sankcije u slučaju kršenja istih; osnivanje zajedničkih rudarskih poduzeća od strane fizičkih ili pravnih osoba; održavanje rudnika i rudarskih rovova u dobrom i radnom stanju; odnos vlasnika rudnika i koncesionara međusobno, te njihov odnos prema državnim rudarskim nadležstvima, prema radnicima u rovovima i rudarskim zaposlenicima – obveze i dužnosti prema njima; osnivanje rudarskih kasa (*Brudersladen*) i donošenje njihovih statuta, te njihove dužnosti i područje djelovanja; naplata rudarskih biljega i drugih davanja; kaznena odgovornost u slučajevima kršenja i neprovođenja rudarskog zakona; prestanak i oduzimanje rudarskih prava. Ovaj opći rudarski zakon na snagu je stupio danom donošenja za cijelo područje Monarhije, osim za područje Kraljevine Dalmacije i Lombardsko-venecijanskog kraljevstva. U ovim zemljama zakon se počeo provoditi 1. studenoga 1857. i to na osnovi Naredbe Ministarstva pravosuđa i financija od 20. srpnja 1857. godine.⁶ Stupanjem na snagu novog zakona ukinut je dotadašnji provizorni rudarski komesarijat osnovan 1837. godine,⁷ a određena je nova, također provizorna organizacija rudarske službe u Kraljevini Dalmaciji i u Lombardsko-venecijanskom kraljevstvu. Za Kraljevinu Dalmaciju osnovan je rudarski okružni ured sa sjedištem u Zadru. U uredovnom smislu, ovaj ured je bio spojen s okružnim uredom (*Kreisamt*), a njegovo uredovno područje obuhvaćalo je cijelu Pokrajinu. Na čelu ureda se nalazio okružni poglavar, s tim da je rudarske poslove obavljao rudarski komesar, koji je morao imati rudarsko-tehničku naobrazbu. U slučaju da rudarski komesar nije imao dovoljno posla u svom rudarskom odjelu, okružni poglavar mu je mogao povjeriti i neke od poslova iz nadležnosti političke uprave. Njegov status i platni razred ostao je isti kao i za vrijeme djelovanja rudarskog komesarijata, s godišnjom plaćom od 800 f (fiorina) i godišnjom stanarinom, odnosno dodijeljenim novcem za plaćanje najamnine od 150 f, te je spadao u IX platni činovnički razred (*Dienstklasse*), kao i rudarski komesari u ostalim zemljama Monarhije. Dužnost rudarskog komesara obnašao je i dalje Josip Ivanić.⁸ Uredske poslove su obavljali činovnici zaposleni u okružnom uredu, s tim da su u

---

⁶ Naredba Ministarstva pravosuđa i financija od 20. srpnja 1857. važeća za Lombardsko-venecijansko Kraljevstvo i Kraljevinu Dalmaciju o stupanju na snagu Općeg rudarskog zakona; Naredba Ministarstva financija od 20. srpnja 1857. o stupanju na snagu Općeg rudarskog zakona i drugih propisa proizašlih ovim Zakonom, *Reichs-Gesetz Blatt*, 1857, br. 139, 140.

⁷ Naredba Ministarstva unutrašnjih poslova i financija od 20. srpnja 1857, važeća za Lombardsko-venecijansko Kraljevstvo i Kraljevinu Dalmaciju kojom se provizorno osniva nova rudarska vlast, *Reichs-Gesetz Blatt*, 1857, br. 136.

⁸ HR DAZD 88. C.k. Namjesništvo za Dalmaciju. Odjelni spisi Namjesništva 1857, svež. 1470, br. 18646/3305, kat. I/I H. U razredbenom planu namjesničkih odjela kategorija I/I H se odnosila na rudnike, rudarstvo i geologiju.

dane kada su obavljali rudarske poslove, kao dnevničari (*Diuristen*) bili plaćeni od strane rudarske kase (*Berghauptmannschaftliche Kasse*). Blagajnički poslovi rudarske kase spadali su pod nadležnost glavne Pokrajinske kase (*Landeshauptkasse*), koja je poslove iz rudarske djelatnosti obavljala prema odredbama glavnog rudarskog tijela i Naredbi Ministarstva financija od 16. siječnja 1856. godine.⁹ Okružni rudarski ured bio je u vršenju svojih poslova prema općem rudarskom zakonu iz 1854. godine, kao višem nadleštvu podređen političkoj zemaljskoj upravi u Dalmaciji i to Predsjedništvu c.k. Dalmatinskog Namjesništva, a kao drugom najvišem nadleštvu, visokom cesarsko-kraljevskom rudarskom tijelu, te Ministarstvu financija i Ministarstvu poljoprivrede u Beču.

Tek je zakonom od 21. srpnja 1871. precizno uređen djelokrug i teritorijalna nadležnost nižih rudarskih administrativnih sjedišta u Monarhiji. Prema tom Zakonu rudarsku službu u svim zemljama Monarhije obavljali su sljedeći uredi: kotarski rudarski uredi (*Revierbergamt*), rudarski kapetanati (*Berghauptmannschaft*)¹⁰ i Ministarstvo poljoprivrede, kao najviše nadleštvo. Rudarski kapetanat nadležan za područje Kraljevine Dalmacije imao je svoje sjedište u Klagenfurtu (Celovcu), a uz Dalmaciju bio je nadležan i za Štajersku, Tirol, Vorarlberg, Kranjsku, Goricu, Gradišku, grad Trst i okolice, te Istru. Kapetana rudarskog kapetanata imenovao je kralj na prijedlog viših rudarskih vlasti (*Ober-Bergbehörde*).¹¹

Posebnom Naredbom Ministarstva poljoprivrede od 24. travnja 1872. precizno su definirana sjedišta i teritorijalna nadležnost kotarskih rudarskih ureda u zemljama Monarhije zastupanim u carskom vijeću. Ovom Naredbom u potpunosti je proveden Zakon iz 1871. godine. Tako je u sastavu Rudarskog kapetanata Klagenfurt osnovan i Kotarski rudarski ured Zadar (*Revierbergamt Zara*), koji je svojom teritorijalnom nadležnošću pokrивao područje cijele Dalmacije i markgrofoviju Istru, pa se zbog svoje teritorijalne nadležnosti mogao zvati i "pokrajinskim" uredom.¹² Kapetana rudarskog poglavarstva kao i savjetnike u visokom rudarskom tijelu imenovao je kralj na prijedlog ministara, dok je kotarske rudar-

---

⁹ *Reichs-Gesetz Blatt*, 1857, br. 136. Naredba Ministarstva financija od 16. siječnja 1856. spomenuta je u čl. 7 Naredbe Ministarstva pravosuđa od 20. srpnja 1857.

¹⁰ U literaturi, tj. u Listovima državnih zakona, za godine u kojima postoji i hrvatski prijevod, *Berghauptmannschaft* se prevodi kao rudarski kapetanat.

¹¹ Zakon od 21. srpnja 1871. o osnivanju i djelovanju rudarske službe, *Reichs-Gesetz Blatt*, 1871, br. 77.

¹² Naredba Ministarstva poljoprivrede od 24. travnja 1872. kojom su obznanjena sjedišta i teritorijalna nadležnost kotarskih rudarskih službi. *Reichs-Gesetz Blatt*, 1872, br. 61, HR DAZD 88 C.k. Namjesništvo za Dalmaciju. Odjelni spisi Namjesništva, 1872, svež. 2274, br. 8007, kat. I/I H. Donosi zbirku pravnih propisa za ustrojavanje i djelokrug poslova rudarske službe (*Sammlung der Vorschriften über die Einrichtung und den Wirkungskreis der Bergbehörden*). Među tim propisima nalaze se i "Instrukcije o radu kotarskih rudarskih službenika od 25. travnja 1872." (*Instruktionen für die Reveierbergbeamten vom 25. April 1872*).

ske službenike i sjedište kotarskog (pokrajinskog ureda) određivao ministar poljoprivrede. Rudarski kapetan je odgovoran u svom uredovnom području za provedbu zakona i naredbi što su se odnosile na rudarsku djelatnost. Trebao je biti vrlo dobro upoznat sa svim, za rudarske prilike važnim stvarima i o njima izvještavati nadležno ministarstvo. Isto tako, bio je dužan obići cijelo područje za koje je teritorijalno nadležan, osobno ili preko ovlaštenog zamjenskog službenika. Ovdje je važno napomenuti da se u provedbi ove odredbe morao pridržavati pravila, da u vremenskom periodu od tri godine obiđe barem jedanput sve kotarske činovnike (*Revierbeamten*) u svom nadležstvu, i to ne samo sjedište ureda nego i rudnike. Posebnu pozornost trebao je posvetiti rudnicima koji su zbog svoje veličine ili zbog opasnih uvjeta rada zahtijevali posebnu brigu.¹³

Instrukcije o radu kotarskih rudarskih službenika

Precizan administrativni ustroj kotarskih rudarskih ureda određen je *Instrukcijama o radu kotarskih (revirnih) rudarskih službenika*, koje je donijelo Ministarstvo poljoprivrede u Beču 25. travnja 1872, na temelju zakona od 21. srpnja 1871.¹⁴

Prema tim *Instrukcijama*, koje su razrađene u 8 poglavlja, potvrđeno je da kotarski rudarski službenici predstavljaju prvu instancu u obavljanju rudarske administrativne djelatnosti, ukoliko one zakonom nisu izravno stavljene u nadležnost rudarskih kapetanata ili ministarstva. Kotarski ured trebao je biti upućen u sve topografske, geodetske i rudarsko pravne prilike, kao i biti upoznat sa svim događajima u rudarskoj djelatnosti svog kotara odnosno Pokrajine. Posebno je trebao biti dobro upoznat sa skladištenjem, vođenjem i proizvodnjom u rudarskim pogonima, kao i odnosom i ugovorima sa zaposlenicima tj. rudarima. Svakako je morao biti obaviješten i o svim novim nalazištima ruda na svom teritoriju.

Ovim *Instrukcijama* propisano je da revirni rudarski službenici obavezno moraju voditi prijemni urudžbeni zapisnik (*das Einreichungs-Protokoll*). U ovu uredsku knjigu su se kronološki upisivali predmeti (*Geschäftsstück*) prema rastućem broju odmah po primitku, s nadnevkom dana, mjeseca i godine dospijeća. Broj priloga u predmetu trebao je biti jasno označen na košuljici predmeta. Urudžbeni zapisnik se trebao voditi prema propisanom obrascu koji je sadržavao sedam rubrika: tekući broj, mjesec i dan dospijeća, bilješka od koga je podnesak

---

¹³ HR DAZD 88. C.k. Namjesništvo za Dalmaciju. Odjelni spisi Namjesništva, 1872, svež. 2274, br. 8007, kat. I/I H.

¹⁴ Isto. U ovom radu nastojala sam što preciznije i detaljnije prevesti navedene *Instrukcije*. Izdane su u Beču 1872. u dvorskoj tiskari (*Kaiserlich-königliche Hof-und Staatsdruckerei*). Uvezane su u knjižicu formata 20,5 x 20,3 cm. Knjižica ima 139 str. *Instrukcije* se nalaze na str. 19-104, pisane su njemačkim jezikom.

primljen s datumom i brojem podneska, sadržaj podneska, naznaka o rješavanju predmeta i o tome kome je rješenje upućeno, povezni broj na predspis, datum rješavanja i odašiljanja, te oznaka registrature. Dani kada u urudžbeni zapisnik nije ništa upisano trebali su biti jasno obilježeni. Brojevi u urudžbenom zapisniku počinjali su svakog prvog siječnja brojem jedan, a dalje se išlo rastućim brojem do posljednjeg dana u mjesecu prosincu. U (prijemni) urudžbeni zapisnik upisivali su se predmeti za uredovnog vremena, i on se nije mogao zaključiti dok svi prispjeli podnesci toga dana nisu bili upisani. Nedjeljom i praznikom podnesci su se također upisivali u urudžbeni zapisnik, ali samo u za to dogovoreno vrijeme. Kada je prijemi ured otvoren, trebalo je jasno navesti na vratima ureda. U neradne dane, osim u navedeno vrijeme u prijemni urudžbeni zapisnik mogli su se upisati samo podnesci od strane rudarsko-policijskih tijela.

Glavno načelo u uredskom poslovanju pri obradi podnesaka u kotarskim rudarskim uredima je bilo, da su se u ozbiljnu obradu trebali uzeti i rješavati samo smisleni i precizno formulirani podnesci, dok se svako nepotrebno "piskaranje" trebalo zanemariti. Na usmene upite stranaka, i to one koji nisu zahtijevali donošenje nikakve odluke ili pismenu korespondenciju, davao se samo usmeni odgovor. Ukoliko je usmeni zahtjev stranaka bio takav da se radilo o važnoj stvari, u vezi s kojom se trebala donijeti neka odluka, takav se zahtjev nije mogao riješiti usmenim putem, već se od podnositelja zahtjeva trebao tražiti pismeni podnesak, koji se morao upisati i u urudžbeni zapisnik.

Pri rješavanju predmeta trebalo je izbjegavati svako nepotrebno vremensko zaostajanje, a sve predspise, karte i ostale priloge, iz kojih se moglo bolje utvrditi činjenično stanje, na osnovi postojećih zakona i propisa trebalo je uzeti u razmatranje.

Kod odluka, posebno kod negativno riješenih predmeta, uvijek su se morale navesti i zakonske odredbe na osnovi kojih je doneseno takvo rješenje odnosno odluka. Bilješka o rješavanju stavljala se i na poledini košuljice predmeta, ukoliko je bila kratka i ukoliko se spis trebao duže zadržati u pisarnici. U suprotnom slučaju bilješka o rješavanju pisala se na cijelom arku ili na jednoj njegovoj polovici, tako da se na lijevu polovicu stavljao broj predmeta i datum dospijeca te kratka bilješka o predmetu, dok se na desnoj polovici pisala bilješka o rješavanju. Ovim *Instrukcijama* izričito je bilo određeno kako se svi uredski sastavci trebaju pisati jasnim i jednostavnim jezikom, a spisi koji su nastali pri rješavanju nekog predmeta trebali su biti jasno naznačeni, kao i sve eventualne bilješke na konceptu i upute za otpremanje predmeta. Rubrika o rješavanju trebala je biti potpisana od onog službenika, koji je rješavao predmet.

Posebna pažnja trebala se voditi o rokovima, tako da su se svi zadani rokovi morali bilježiti u posebnom kalendaru s točno naznačenim datumom dospijeca. Poštivanje rokova bilo je vrlo bitno u uredskom poslovanju kotarskih rudarskih

ureda. Svakih pola godine u vremenu od četrnaest dana nakon isteka prvog polugodišta, jedan kotarski rudarski službenik trebao je izraditi sumarni prikaz poslovanja o svim tijekom tog vremena pristiglim, riješenim i zaostalim predmetima, s kratkim sadržajem zaostalih neriješenih predmeta i s obrazloženjem razloga njihovog nerješavanja. Ovaj prikaz poslovanja slao se nadležnom rudarskom kape-tanatu.

Poslije rješavanja predmeta, koje je uključivalo i njegovo adresiranje, kao i precizno pečatiranje svih pripadajućih priloga, on se otpremao. Na svakom otpravku se označavao dan njegovog otpremanja. Dostava otpravaka u mjestu sjedišta ureda ili u njegovoj najbližoj okolici pokrivala se iz paušalnih sredstava ureda, a ukoliko je kotarski rudarski činovnik imao svog pomoćnika, tada je on dostavu obavljao besplatno. Dostava u slučaju velikih udaljenosti obavljala se u pravilu putem pošte. U slučajevima kada se dostava nije mogla obaviti putem pošte, a pismeno se nije moglo neposredno uručiti primatelju, tada su se u dostavu mogli uključiti i predstavnici općina. U hitnim slučajevima dostava se mogla također obaviti i preko posebnih glasnika; troškove takve dostave plaćala je stranka, ukoliko je hitnost dostave bila u njenom interesu. U ovakvim slučajevima dostavna pristojba morala je biti vidljivo istaknuta na vanjskoj strani otpravaka. Ukoliko je hitna dostava izvršena u svrhu javnog interesa, tada je troškove te dostave morao podmiriti kotarski rudarski ured iz svojih paušalnih sredstava.

Uz urudžbeni zapisnik, u kotarskim rudarskim uredima trebale su se voditi i sljedeće uredske pomoćne knjige (*Vormerkbücher*):

- a) Knjiga istražnih rudarskih iskopavanja (*Schurfbuch*)
- b) Knjiga slobodnih istražnih rudarskih iskopavanja (*Freischurfbuch*)
- c) Knjiga katastra područja za vršenje slobodnih rudarskih istraživačkih iskopavanja (*Freischurfbuch*)
- d) Knjiga o stanju rudarskih posjeda (*Besitzstandbuch*)
- e) Knjiga rudarskih zadruga (*Gewerkenhandbuch*), držeći se odredbi o rudarskim zadrugama prema Općem rudarskom zakonu
- f) Knjiga zabilježbi o područnim uredima, ukoliko takvi postoje u nadležnosti kotarskog ureda (*Vormerkbuch über Bergreviere*)
- g) Knjiga zabilježbi o rudarskim bratstvima (*Vormerkbuch über Bruderladen*)
- h) Poštanski predajni dnevnik (*Post-Journal*)
- i) Knjigu dostave (*Zustellungsbuch*).

Ad a) i b) Knjiga istražnih rudarskih iskopavanja i knjiga slobodnih istražnih iskopavanja trebale su se voditi prema odredbama Općeg rudarskog zakona, kojim je bilo propisano kako se u ove knjige moraju upisivati sve izdane dozvole za

iskopavanje, sve prijave za slobodna istražna rudarska iskopavanja, kao i svi prijestupi dobivenih ovlasti. Treba istaknuti, da su se ove knjige na zahtjev mogle dobiti na uvid.¹⁵

Ad c) Kod vođenja knjige katastra područja s pravom slobodnih rudarskih istraživačkih iskopavanja, trebalo je paziti na sljedeće:

1. Slobodni rovovi, koji pripadaju istom vlasniku i nalaze se u istom poreznom okrugu, u katastru imaju jedan račun.
2. Svi računi (*konti*) jednog poreznog okruga tvore jednu bilježnicu katastra.
3. Bilježnice se označuju rimskim brojevima, tako da sve bilježnice, čiji računi spadaju u nadležnost jednog financijskog ravnateljstva (*Finanzdirektion*) idu kronološkim redom.
4. Numeriranje računa vodi se u svakoj bilježnici posebno, počevši s brojem jedan i to arapskim brojevima.
5. Precizno se trebala voditi u posebnim rubrikama evidencija o naplati takse za slobodno iskopavanje, kao i to kada je prekinuto ili promijenjeno to pravo.

Ad d) U knjigu o stanju posjeda upisivali su se koncesionari. Morala je biti uvezana, a jednu stranicu čine dvije, jedna drugoj suprotne strane. Knjige su se označavale rimskim, a stranice arapskim brojevima. Svaka koncesija ili podjela upisivala se na jednoj stranici. Ukoliko se sljedeći upis odnosio na isti objekt ili na istu osobu, tada se ta koncesija upisivala na stranicu gdje je upisan glavni posjed. Ukoliko je objekt predstavljao dioničko društvo, tada se on upisivao kao firma. Ukoliko se radilo o rudarskoj zadrugi u knjigu posjeda trebalo je zabilježiti i stranicu iz knjige rudarske zadruge u koju je ona upisana. Ako se radilo o rudarskom društvu trebalo je upisati sve dioničare i njihove udjele.

Ad f) Knjiga zabilježbi o područnim uredima vodila se na način da se za svaki područni ured uzimao jedan list na koji su se upisivali podaci o njegovom punom nazivu i teritoriju za koje je bio nadležan, te važni događaji, kao npr. osnivanje rudarskih bratstava, donošenje statuta i pravilnika o radu.

Ad g) Prema propisanom obrascu vodila se knjiga zabilježbi o rudarskim bratstvima. U ovu knjigu upisivali su se rudnici koji spadaju u određeno rudarsko bratstvo, kad je bratstvo osnovano i kad je donesen statut.

Ad h) Poštanski predajni dnevnik služio je u prvom redu pažljivom i pozornom evidentiraju svih spisa koji su pristigli poštom. Svaki predmet se upisivao pojedinačno uz naznaku njegovog poslovnog broja i adrese. Kotarski rudarski

---

¹⁵ *Reichs-Gesetz Blatt*, 1854, br. 146, str. 39 (čl. 39).

službenik preuzimao je spise s pošte osobno ili, ako je to bilo moguće, za njega je to obavljao njegov za to ovlašteni pomoćnik. Kod preuzimanja spisa s pošte trebalo je dobro provjeriti da li su preuzeti svi pristigli spisi i da li je na svakom jasno zabilježen datum dospjeća. Nakon preuzimanja spisa rudarski službenik je u prisutnosti poštanskog službenika trebao potpisati predajni dnevnik. U slučajevima kada je poštu preuzeo ovlašteni punomoćnik, on je pristigle spise zajedno s predajnim dnevnikom nosio kotarskom rudarskom službeniku koji je postupao na isti način kao kod osobnog preuzimanja.

Ad i) U knjigu dostave upisivale su se sve dostave pristigle u ured ili u mjesto gdje se ured nalazi. Knjiga dostave morala je sadržavati sljedeće rubrike: poslovni broj, oznaku spisa i broj priloga, naziv nadležstva ili stranke koja je izvršila dostavu, dan dostave i potpis primaoca.

Instrukcije o radu kotarskih rudarskih službenika jasno su određivale za koje je uredske pomoćne knjige kotarski rudarski službenik bio obvezan voditi i kazalo (*Nachschlag-Register*). Kazala su se morala voditi za sljedeće knjige: primjeni urudžbeni zapisnik, knjigu istražnih rudarskih iskopavanja, knjigu slobodnih istražnih rudarskih iskopavanja, knjigu katastra, knjigu o stanju rudarskih posjeda. Ukoliko im se činilo korisnim, kotarski rudarski službenici mogli su voditi kazalo i za karte, planove, adrese itd.

Kazala za knjigu istražnih rudarskih iskopavanja i knjigu katastra slobodnih rudarskih iskopavanja, te knjigu o stanju rudarskih posjeda vodila su se prema prvom početnom slovu rudnika, abecednim redom uz dodatak broja stranice ili lista na kojem je upisan u knjizi istražnih rudarskih iskopavanja ili u knjizi posjeda. Na isti način se vodilo i kazalo za knjigu katastra, u koji su se upisivale i katastarske općine u kojima su se nalazili rudnici, dok se kazalo za knjigu o stanju rudarskih posjeda vodi prema prvom početnom slovu prezimena vlasnika.

Čuvanje spisa

Čim bi se jedan predmet obradio i riješio te se obavila dostava, isti se zajedno sa svim priložima spremao u registraturu. Spisi su se čuvali u fasciklima. Fascikli su se odlagali u redu prema broju podneska ili prema sadržaju i temeljnom (osnovnom) broju (*Stamm-Nummern*). U svakom slučaju pojedinačni fascikli morali su se izvana označavati godinom, te latinskim slovom, s tim da svaka godina počinje slovom A i brojem predmeta što se čuvaju u tom fasciklu, npr. 1872. A 1-300, 1872. B 1-230.

Rudarski kotarski službenik bio je obvezan prije početka vođenja registrature o načinu njenog vođenja obavijestiti rudarsko poglavarstvo. Ovdje je važno napomenuti, da se način vođenja registrature mogao i promijeniti, ali se to moglo

dogoditi samo početkom nove kalendarske godine, nakon što se o promjeni obavijestio rudarski kapetanat i od njega dobilo odobrenje.

Svako odnošenje predmeta iz registrature moralo se pažljivo označiti, tako da se na to mjesto stavljao list sa zabilježbom broja predmeta koji je izvučen i vremenskom oznakom kad se to dogodilo. Bilješka se bacala kada bi se izvučeni spis opet vratio u registraturu.

Različite katastarske karte, karte rudnika i rovova, te slične karte i mape čuvala su se kao i spisi u posebnim ormarima. Kotarski rudarski službenik ili druga osoba ovlaštena za to bila je dužna paziti na njih i držati ih zaključane.

Listovi državnih zakona i naredbi, novine i druge tiskovine sakupljali su se tijekom jedne kalendarske godine te su na kraju godine uvezivani.

Kotarski rudarski ured bio je obvezan voditi poseban inventar o svim stvarima koje su se nalazile u uredu, kao na primjer knjige, različiti instrumenti i dr. Ovaj inventar davao se na uvid rudarskom kapetanu.

Službenicima u kotarskom rudarskom uredu je ovim *Instrukcijama* bilo precizno određeno i "tituliranje" u poslovnoj korespondenciji, pa su tako rudarskim kapetanima u pismenima trebali pisati uz naziv i pridjev "prečasni" (*wohllöblich*), dok su službe i urede u svom rangu oslovljavali s pridjevom "časni". Na pismenima privatnim osobama pisala se ona titula koja je stajala uz prezime stranke, a to je moglo bi "časni", "štovani" i slično. Tituliranje s "gospođa" i "gospodin" upotrebljavalo se u svim drugim situacijama, kako je nalagao običaj uljudnog oslovljavanja.

Svaki izostanak s posla kotarskih rudarskih službenika, bilo da se radilo o bolesti ili o nekoj drugoj stvari, a bio je duži od tri dana trebao se prijaviti nadležnom rudarskom kapetanatu, koji se trebao pobrinuti za njegovu zamjenu. O svim službenim putovanjima, koja se nisu mogla pokriti iz putnih paušala (*Reisepauschale*) trebala su se tražiti dodatna financijska sredstva od rudarskih kapetanata; naravno to je trebalo potkrijepiti svim potrebnim dokumentima. Inače, svakih tri mjeseca kotarski rudarski službenici bili su dužni poslati rudarskom kapetanatu izvještaj o službenim putovanjima s obrazloženjem svakog službenog puta.

Zakonom je bilo propisano, a to su ponovile i ove *Instrukcije*, kako među zaposlenicima kotarskih ureda i rudarskog poglavarstva ne smije biti rodbinskih povezanosti. Isto tako im je bilo strogo zabranjeno vođenje privatnog rudnika, kao i bilo kakva druga zlouporaba svog službeničkog mjesta za sebe osobno ili za svoje poznanike i rodbinu. Svaki službenik je bio dužan strogo čuvati sve uredske i poslovne tajne, kao i savjesno poštivati uredovno vrijeme. Kršenje ovih odredbi povlačilo je za sobom disciplinsku odgovornost.¹⁶

---

¹⁶ Isto kao bilj. 12.

Umjesto zaključka

Iz sačuvanih spisa Pokrajinskog rudarskog ureda u Zadru dade se zaključiti o poslovnoj korespondenciji ovog ureda s rudarskim kapetanatom u Klagenfurtu, koja se najviše odnosila na različite statističke podatke o zaposlenicima ureda i izvještaje o radu, te na različite zahtjeve službenika, poput zahtjeva za godišnjim odmorom, zahtjeva za novčanom pomoći radi teškog materijalnog stanja i drugo. Dio spisa poslovne korespondencije odnosi se i na onu, koja se odvijala i s drugim visokim tijelima pokrajinske vlasti u Dalmaciji, kao i s ministarstvima u Beču. Veliki broj spisa čini i korespondencija s rudarskim poduzećima, koncesionarima rudnika i rudarskim bratstvima (najčešće onim iz Siverića). Neposredno pred Prvi svjetski rat među spisima su česte i upute o mobilizaciji i o ponašanju radnika u rudnicima u slučaju rata. Posebno su zanimljivi, u smislu proučavanja društvenog i socijalnog statusa rudara i njihovih obitelji, zahtjevi za odštetu od strane rudara koji su ozlijeđeni na poslu ili zahtjevi za odštetu od strane obitelji poginulih rudara upućivani rudarskom kapetanatu u Klagenfurtu, kao i različite statistike i izvještaji o zdravstvenom stanju rudara; pokušaji organiziranja štrajka radi loših uvjeta rada (npr. u ugljenokopu u Siveriću) i sl. U prilog proučavanja socijalnog statusa rudara i njihovih obitelji u spisima se mogu pronaći i različite "studije" rađene od strane raznih osoba i institucija, kao na primjer ona o materijalnom stanju rudarskih obitelji, položaju djece te prijedlozima za poboljšanje njihovog školovanja.¹⁷ U spisima Pokrajinskog rudarskog ureda najčešće se spominju sljedeća rudarska poduzeća u Dalmaciji: Austrijsko-talijansko dioničko društvo "Società del Monte Promina", sa sjedištem u Torinu. Ono je obuhvaćalo rudnike mrkog ugljena s kopovima u Siveriću, Petrovcu, Velušiću, Širitovcima i Kljacima. Kao prijašnji vlasnik ovih rudnika spominje se tvrtka "Društvo akcionara za unapređenje iskopa kamenog ugljena u Dalmaciji i Istri" sa sjedištem u Beču. Kao vlasnici rudnika visokocijenjene rudače pakline (slične asfaltu) u Vrgorcu i okolici u spisima ovog fonda spominje se bečka tvrtka "L. König i sin". Nakon muževljeve smrti, udovica Paulina König je proдалa poduzeće asfaltnom dioničkom društvu "Adria" u Splitu, koje se također spominje kao vlasnik rudnika u okolici Vrgorca. Rudnici u Čelušiću i Dubravici kod Skradina bili su u razdoblju koje obuhvaća ovaj arhivski fond u vlasništvu "Bance popolare die Trieste" iz Trsta. Godine 1911. kao vlasnik rudnika asfalta u Radošiću u okolici Trogira, spominje se Stjepan Perović, bankar iz Splita. Građevinski poduzetnik iz Zlarina, Mate Alfier, navodi se kao vlasnik rudnika ugljena u Đevrskama. Vlasnik rudnika željezne rudače u Kotlenici bila je "Rudarska družba kotleničkog rudnika željezne rudače".

---

¹⁷ HR DAZD 496. Pokrajinski rudarski ured u Zadru, kut. 3, br. 1255.

Nove promjene u teritorijalnoj organizaciji kotarskih ureda dogodile su se 1895. i 1904. godine, ali se nisu odnosile na Dalmaciju.¹⁸

Zusammenfassung

REVIERBERGAMT IN ZARA UND SCHRIFTGUTVERWALTUNG NACH "INSTRUKTIONEN FÜR DIE REVIERBERGBEAMTEN VOM 25. APRIL 1872"

Diese Arbeit ist als ein kleiner Beitrag zur Erforschung der Amtstätigkeit der Bergbaubehörden in Dalmatien zur Zeit der sogenannten "zweiten österreichischen Herrschaft" (1814-1918) auf diesem Gebiet aufzufassen. Das Reveierbergamt in Zara unterschied sich aufgrund seiner ausgedehnten territorialen Zuständigkeit, welche ganz Dalmatien und Istrien umfasste, deutlich von anderen ähnlichen Einrichtungen des Kaiserreichs. Deswegen wurde es auch "Provinzbergamt Zara" genannt. Das Hauptaugenmerk in diesem Artikel ist auf den Wirkungskreis und die administrative Verwaltung der Bergbehörden gerichtet. Die gesamte Regulierung der Amtsgeschäfte der Revierbergämter ist sehr detailliert und deutlich in den "Instruktionen für die Revierbergbeamten vom 25 April 1872" aufgeführt. Diese "Instruktionen" stellen ein Teil der "Sammlung der Vorschriften über die Einrichtung und den Wirkungskreis der Bergbehörden" dar, die in Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei in Wien gedruckt worden waren. Der Grossteil des erhaltenen Archivbestandes des Provinzbergamts in Zara wird heute im Staatsarchiv in Split aufbewahrt, während im Staatsarchiv in Zadar nur Fragmente, die Zeitspanne von 1909 bis 1918 umfassen, vorzufinden sind. Diese Fragmente sind Teilfundus des Archivbestandes HR-DAZD-88. Landesgubernium/Statthalterei Dalmatien (1813-1918), und sie wurden in drei grosse Schachteln, beziehungsweise in sieben übliche Archivkästen, separiert.

Schlüsselwörter: *österreichische Verwaltung, Dalmatien, Bergbau, Reveierbergamt, Amtstätigkeit, Archivbestand*

---

¹⁸ *Reichs-Gesetz Blatt*, 1895, br. 174. Donosi Naredbu Ministarstva poljoprivrede od 11. studenoga 1895. Ovim se novim odredbama zamjenjuju naredbe Ministarstva poljoprivrede od 24. travnja 1872, 20. veljače 1886. i 4. ožujka 1892. o kotarima i sjedištima revirnih činovnika za uredovna područja rudarskih kapetanata postavljenih po Zakonu od 21. srpnja 1871. *Reichs-Gesetz Blatt*, 1904, br. 6. Donosi Naredbu ministarstva poljoprivrede od 9. siječnja 1904. kojom se novim odredbama zamjenjuje Naredba Ministarstva poljoprivrede od 11. studenoga 1895. o kotarima i sjedištima revirnih činovnika za uredovna područja rudarskih kapetanata postavljenih po zakonu od 21. srpnja 1871.